

**УДК 343.9**

**Аліна Владиславівна Калініна,**

*кандидат юридичних наук, науковий співробітник відділу кримінологічних досліджень Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України (м. Харків)*

## **Криптовалюта – «цифровий актив» злочинності?<sup>1</sup>**

Цифрові технології в наш час можна назвати сферою, що розвивається найактивніше. Здобутки спеціалістів у цій галузі вражають майже не щодня. Діджиталізація суспільства відбувається значними темпами, охопивши всі аспекти життєдіяльності людини – від побутових питань до розвитку бізнесу на високому рівні.

Одним із напрямів діджиталізації суспільних відносин є створення та розвиток цифрових (віртуальних) активів – вираження валюти у певному середовищі або ситуації, за якої валюту можна визначити або як засіб обміну, або як власність, що має цінність у визначеному середовищі [1, с. 48].

Міжурядова організація, що займається розробленням світових стандартів у сфері протидії відмиванню злочинних доходів та фінансуванню тероризму – група розроблення фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF – Financial Action Task Force) акцентує увагу на такому можливому зв'язку між віртуальними та реальними валютами, як конвертація перших. У зв'язку з цим серед віртуальних валют виділяються: 1) ті, що конвертуються – віртуальні валюти, що мають еквівалентну вартість у реальній валюті, що можуть бути знову обміняні на фіатні валюти<sup>2</sup>; 2) ті, що не конвертуються – віртуальні валюти, що є специфічними для визначеного віртуального домена чи світу, та, відповідно до правил, якими регулюється його використання, не можуть обмінюватися на фіатну валюту [2, с. 4–5].

---

1 Тези підготовлено на виконання теми фундаментального наукового дослідження НДІ ВПЗ «Стратегія зменшення можливостей вчинення злочинів: теорія та практика».

2 Фіатні гроші (англ. fiat currency), також фідучіарні гроші – тип грошей або валюти, цінність яких походить не від власної вартості або гарантії обміну на золото або іншу валюту, а від державного наказу (fiat) використання їх як засобу платежу [3].

Таким чином, не зважаючи на те, що віртуальна валюта фактично не є матеріальним вираженням будь-яких цінностей, її природа та мета створення, все ж таки, дозволяє закріплювати такі цінності безпосередньо за нею. Тобто, враховуючи можливість конвертації криптовалюти в реальні гроші, це дозволяє використовувати її не лише для правомірних дій, а й зі злочинною метою.

Останніми роками популярність криптовалют в Україні сприяла розвитку окремого напрямку ділової діяльності – криптобізнесу. У 2017 р. в державі з'явилися навіть спеціальні термінали для придбання біткоїнів – одного із найпопулярніших видів криптовалют – за готівкові кошти (у містах Київ, Харків, Миколаїв та ін.) [4].

Значний попит на криптовалюту спровокував обґрунтований інтерес до її використання у злочинній діяльності. При детальному аналізі процесів формування і використання криптовалюти в Україні можна виявити, що існує низка факторів, що сприяють вчиненню кримінально-караних діянь у цій сфері, зокрема: 1) відсутність нормативних актів, що регулюють суспільні відносини, пов'язані із криптовалютою в Україні. Наразі таке часткове державне регулювання знаходиться на рівні проєктів нормативних актів. Таким чином, особа вільна у виборі будь-яких операцій з криптовалютою одночасно із тим, що правоохоронці не мають можливості захистити її інтереси; 2) надзвичайна складність контролю процесів, пов'язаних із формуванням та використанням криптовалют. До того ж, за словами експертів, наразі державні органи не мають змоги контролювати операції з криптовалютою, так як існуючими ресурсами це не видається можливим (найпростіше порівняння – контроль за обігом готівкового долару США в Україні, що фактично неможливо здійснити) [5]. Тобто, криптовалюта може безперешкодно використовуватися злочинцями для операцій під час вчинення кримінально-караних діянь (наприклад, придбання наркотичних речовин, вогнепальної зброї, вчинення злочинів на замовлення, легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом і т. п.). Однак навіть при встановленні державного контролю за криптобізнесом, існує висока вірогідність легкої тінізації цього сектору [5], оскільки використання комп'ютерних технологій можна здійснювати й поза межами держави; 3) криптовалюта за своїм характером є спекулятивним цифровим активом. Ціноутворення на неї формується переважно залежно від попиту у суспільстві, що нерідко залежить від суб'єктивних факторів, зокрема, психологічного та емоційного сприйняття громадянами певної інформації. Це породжує шахрайські ризики,

наслідком яких є втрата власниками (майнерами) такої валюти своїх коштів; 4) відповідальність за володіння, збереження і переміщення криптовалюти лежить на суб'єкті операцій, що з нею пов'язані. Наразі держава не надає жодних гарантій для осіб, що здійснюють операції з криптовалютою, що також створює додаткові віктимологічні ризики для майнерів.

Ще одним питанням, пов'язаним із віртуальною валютою, є її розгляд як відповідної складової кіберзлочинності. У літературі під кіберзлочинністю розуміється сукупність злочинів, що вчиняються у віртуальному просторі за допомогою комп'ютерних систем або шляхом використання комп'ютерних мереж та інших засобів доступу до віртуального простору, в межах комп'ютерних мереж, а також проти комп'ютерних систем, комп'ютерних мереж і комп'ютерних даних (О. В. Новіков, 2014) [6, с. 293]. Судова практика свідчить, що термін «криптовалюта» активно вживається правоохоронцями при розгляді питань кримінальної відповідальності осіб за злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку (наприклад, що передбачені статтями 361, 361<sup>1</sup>, 361<sup>2</sup> КК України).

Отже, охорона суспільних відносин, пов'язаних із обігом криптовалюти в Україні, можлива лише тоді, коли держава створює якісні умови для їх ефективного захисту, зокрема, законодавчі, організаційно-управлінські, економічні та ін.

### **Список бібліографічних посилань**

1. Кудь А. А. Методика диагностики токена блокчейна на соответствие цифровому активу : метод. пособие. Харьков : НИИ ХОГОКЗ, 2019. 56 с.
2. Financial Action Task Force. Virtual currencies – key definitions and potential AML/CFT risks. Paris : FATF/OECD, 2014. 15 p. URL: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Virtual-currency-key-definitions-and-potential-aml-cft-risks.pdf> (дата звернення: 29.10.2019).
3. Фіатні гроші / Вікіпедія : віл. енцикл. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Фіатні\\_гроші](https://uk.wikipedia.org/wiki/Фіатні_гроші) (дата звернення: 29.10.2019).
4. В Киеве установили первые в Украине терминалы для продажи криптовалюты // ТСН : сайт. 05.09.2017. URL: <https://tsn.ua/ru/groshi/v-kieve-ustanovili-pervye-v-ukraine-terminaly-dlya-prodazhi-kriptovalyuty-924538.html> (дата звернення: 29.10.2019).

5. Некрасов В. Нужен ли Украине закон о криптовалютах и будет ли он работать // Экономическая правда : сайт. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2018/10/8/641337/> (дата звернення: 29.10.2019).
6. Кримінологія : підручник / за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкина. Харків : Право, 2014. 440 с.
7. Єдиний державний реєстр судових рішень : портал. URL: <http://reyestr.court.gov.ua> (дата звернення: 29.10.2019).

*Одержано 01.11.2019*